

Riski päihteiden käyttöön suurempi ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla

RIIKKA PUUSNIEKKA – JUKKA JOKELA

Terveyden ja terveyskäyttäytymisen kannalta ei ole samantekevää, millaiseen perheeseen lapsi syntyy. Ylempään sosioekonomiseen ryhmään kuuluvat vanhemmat kuolevat myöhemmin, pysyvät terveinä ja toimintakykyisinä pidempään, ja heillä on terveemmät elintavat kuin alempaan sosioekonomiseen ryhmään kuuluvilla vanhemmilla (Lahelma & Koskinen 2002; Palosuo & al. 2007). Vanhempien sosioekonomisella asemalla on todettu olevan myös yhteys lasten terveyskäyttäytymiseen (Huurre & al. 2003). Monet elintavoista, jotka vaikuttavat yksilön terveyteen koko elämän ajan, omaksutaan perheessä jo varhaisissa elämänvaiheissa (Palosuo & al. 2007).

Perhetausta ei kuitenkaan yksin määrää nuorten hyvinvointia. Nuoruudessa kavereiden merkitys roolien ja arvojen sosiaalistajana vahvistuu ja terveyskäyttäytyminen alkaa noudattaa käyttäytymistä siinä sosiaaliryhmässä, johon nuori tähtää opiskeluissaan. (Pietilä 1999; Huurre & al. 2003.) Myös myönteisten opiskelukokemusten on todettu vaikuttavan terveyskäyttäytymiseen myönteisesti, vaikka kodin tuki jäisi vähäiseksi (Rimpelä & al. 2006).

Terveydelle haitallisia elintapoja pidetään keskeisinä heikkoo sosioekonomista asemaa ja huonoa terveyttä yhdistävinä tekijöinä. Näillä elintavoilla on taipumus kasaantua alempiin sosioekonomisiin ryhmiin. Tupakointi ja runsas alkoholin käyttö lukeutuvat merkittävimpien haitallisten elintapojen joukkoon. Jo nuoruudessa on nähtävissä selviä eroja tupakoinnissa ja alkoholin käytössä riippuen koulutusvalinnoista ja koulumenestyksestä. (Palosuo & al. 2007; Pietikäinen & al. 2008.) Nuoruudessa omaksuttujen tupakointi- ja juomatapojen on todettu siirtyvän aikuisuuteen hyvin suurella todennäköisyydellä (Pitkänen & Pulkkinen 2003; Patja 2005). Asia

on merkittävä, sillä alkoholista ja tupakasta aiheutuvien terveyshaittojen on arvioitu selittävän aikuisiällä yli puolet työntekijöiden ja ylempien toimihenkilöiden välisestä elinajan odotteen erosta (Sihto & al. 2007).

Artikkelissa tarkastellaan terveyseroihin vaikuttavia keskeisiä elintapoja, kuten tupakointia ja alkoholin käyttöä, eri koulutusvalinnan tehneiden nuorten osalta. Tarkastelun kohteena ovat lukioidissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijat. Tavoitteena on selvittää perheeseen ja oppilaitokseen liittyvien taustatekijöiden yhteyttä nuorten päivittäiseen tupakointiin ja toistuvaan humalajuomiseen. Aiempaa vertailutietoa eri koulutusvalinnan tehneiden nuorten osalta on saatavissa vähän.

Artikkelin aineisto

Artikkelissa on käytetty uusinta Kouluterveyskyselyn¹ aineistoa. Aineisto kerättiin huhtikuussa 2008 pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen) ja Lapin läänin lukioista ja ammatillisista oppilaitoksista. Aineisto koostuu sekä lukion että ammatillisten oppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoiden vastauksista. Aineistoa rajattiin siten, että mukaan otettiin vuonna 1988 ja sen jälkeen syntyneet opiskelijat. Rajaukseen vaikutti se, että mukaan haluttiin mahdollisimman paljon ammattiin opis-

1. Tiedonkeruusta vastasi vuosina 1995–2008 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) ja vuodesta 2009 lähtien Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

kelevia ja kokonainen ikäkohortti. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoita oli tässä vertailussa 5 684 (arviolta vähintään 32 % opiskelijamäärästä) ja lukiolaisia 12 763 (66 % opiskelijamäärästä) (ks. taulukko 1).

Käytetyt menetelmät

Artikkelissa tarkastellaan lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien päivittäisen tupakoinnin, kuukausittaisen humalajuomisen sekä raittiuden yleisyyttä. Näihin yhteydessä olevia tekijöitä kartoitettiin logistisessa regressioanalyysissä. Regressioanalyysia tehtiin kolme erilaista. Ensimmäisessä analyysissä molemmat sukupuolet olivat mukana samassa mallissa. Mahdollisten sukupuolten välillä olevien erojen kartoittamiseksi tehtiin vielä erilliset analyysit tytöille ja pojille. Analyysiin valittiin kerralla yksi selitettävä muuttuja ja useita selittäviä muuttujia. Kaikki muuttujat syötettiin malliin samanaikaisesti. Logistista regressioanalyysia varten muuttujat jaettiin kaksiluokkaiseksi eli dikotomisoitiin. Osa muuttujista oli Kouluterveyskyselyn maakunta- ja kuntaraporteissa käytettyjä indikaattoreita ja osa muodostettiin tätä tutkimusta varten.

Selitettävänä muuttujina analyysimalleissa olivat seuraavat muuttujat: ”tupakoi päivittäin”, ”juo itsensä humalaan 1–2 kertaa kuukaudessa” ja ”on raittis”. Malleissa käytettiin selittäjinä seuraavia perheeseen liittyviä muuttujia: perherakenne, vanhempien koulutustausta, vanhempien työtömyys tai pakkoloma kuluneen vuoden aikana, äidin tupakointi, isän tupakointi, vanhempien tieto nuoren viikonloppuiltojen viettopaikasta, nuoren keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja nuoren viikoittaiset käyttövarat. Opiskeluun

liittyviä muuttujia olivat: oppilaitostyyppi, koulun työilmapiiri, avunsaanti koulunkäyntiin liittyvissä ongelmissa kotoa ja koulusta sekä oppilaitoksesta saatava apu muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Päivittäistä tupakointia koskevaan malliin valittiin lisäksi seuraavat oppilaitokseen liittyvät muuttujat: tupakointikielto oppilaitoksessa ja sen alueella, oppilaitoksen alueella tapahtuvan tupakoinnin valvonta sekä oppilaitoksen henkilökunnan näkyvä tupakointi oppilaitoksessa tai sen alueella. Ensimmäisessä logistisessa mallissa, jossa ei eroteltu sukupuolta, vastaajan sukupuoli vakioitiin. Raittiutta selvittävässä logistisessa mallissa muuttujat olivat käänteisiä, jotta tulkinta oli helpompi kirjoittaa auki. Logististen regressioanalyysien mukaan merkittävimpiä päivittäiseen tupakointiin, humalajuomiseen ja raittiuteen yhteydessä olevia tekijöitä tarkasteltiin vielä ristiintaulukoinneissa, joiden avulla ilmiöstä saatiin tarkempi kuva.

Päivittäinen tupakointi lukiolaisilla ja ammattiin opiskelevilla

Päivittäinen tupakointi oli selvästi yleisempää ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla (taulukko 2). Päivittäin tupakoi 12 prosenttia lukiolaisista ja 41 prosenttia ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista. Tyttöjen tupakointi oli hieman poikien tupakointia yleisempää molemmissa oppilaitoksissa. Suhtautuminen tupakointia kohtaan oli sallivampi ammatillisissa oppilaitoksissa kuin lukioissa, kun tarkasteltiin oppilaitosten tupakointikieltoja, tupakoinnin valvontaa ja henkilökunnan näkyvää tupakointia oppilaitoksen alueella. Ammattiin opiskelevista 14 prosenttia ilmoitti, että tupakointi oli kielletty kokonaan oppilaitok-

Taulukko 1. Lapin läänissä ja pääkaupunkiseudulla Kouluterveyskyselyyn vastanneet lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat opiskeluvuoden ja sukupuolen mukaan vuonna 2008

		Lukio 1. vuosi	Lukio 2. vuosi	Lukio yhteensä	Ammatillinen oppilaitos 1.vuosi	Ammatillinen oppilaitos 2. vuosi	Ammatillinen oppilaitos yhteensä	Yhteensä
Lappi	Pojat	367	345	712	645	364	1 009	1 721
	Tytöt	558	536	1 094	494	297	791	1 885
Pääkaupunkiseutu	Pojat	2 517	2 203	4 720	1 172	855	2 027	6 747
	Tytöt	3 406	2 831	6 237	1 214	643	1 857	8 094
Lappi		925	881	1 806	1 139	661	1 800	3 606
Pääkaupunkiseutu		5 923	5 034	10 957	2 386	1 498	3 884	14 841

nessa ja sen alueella, kun lukiolaisista näin ilmoitti 27 prosenttia vastaajista. Tupakoinnin valvonta oli molemmissa oppilaitoksissa vähäistä, puolet lukiolaisista ja 47 prosenttia ammattiin opiskelevista ilmoitti, ettei oppilaitoksen alueella tapahtuvaa tupakointia juuri valvota. Opettajien tai muun henkilökunnan päivittäinen tupakointi oppilaitoksessa tai sen alueella oli selvästi yleisempää ammatillisissa oppilaitoksissa. Ammattiin opiskelevista 36 prosenttia ja lukiolaisista 27 prosenttia ilmoitti henkilökunnan tupakoivan oppilaitoksen alueella.

Logistisessa regressioanalyysissä nuorten päivittäiseen tupakointiin oli voimakkaimmin yhteydessä opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa (taulukko 3). Riski päivittäiseen tupakointiin oli ammattiin opiskelevilla yli kolminkertainen verrattuna lukiolaisiin. Muista opiskeluun liittyvistä tekijöistä tupakoinnin salliminen oppilaitoksessa, henkilökunnan tupakointi oppilaitoksen alueella sekä oppilaitoksen alueella tapahtuvan tupakoinnin valvonta lisäsivät kaikki opiskelijoiden päivittäisen tupakoinnin todennäköisyyttä noin puolitoistakertaiseksi. Ongelmat koulun työilmapiirissä lisäsivät vain poikien päivittäisen tupakoinnin riskiä. Ristiintaulukoinneista oli havaittavissa, että henkilökunnan näkyvä tupakointi lisäsi erityisesti ammattiin opiskelevien päivittäistä tupakointia. Ongelmat koulun työilmapiirissä sen sijaan lisäsivät erityisesti lukiolaispoikien tupakointia.

Logistisessa regressioanalyysissä perheeseen liittyvistä tekijöistä vanhempien tietämättömyys nuorten viikonloppuiltojen viettopaikasta, vanhempien tupakointi, nuoren runsaat viikoittaiset käyttövarat ja muu kuin ydinperhe perherakenteena lisäsivät nuoren päivittäisen tupakoinnin todennäköisyyttä. Pojilla myös keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa kasvattivat tupakoinnin riskiä. Vahvimmin nuorten päivittäistä tupa-

kointia ennusti vanhempien tietämättömyys lastensa viikonloppuiltojen viettopaikasta. Jos vanhemmat eivät tienneet, missä nuori vietti viikonloppuiltansa, riski päivittäiseen tupakointiin oli lähes kaksinkertainen. Myös vanhempien tupakoinnilla oli vahva yhteys lastensa tupakointiin. Tytöillä äidin tupakointi lisäsi päivittäisen tupakoinnin todennäköisyyttä lähes kaksinkertaiseksi ja isän tupakointi puolitoistakertaiseksi. Pojilla tupakoinnin todennäköisyys kasvoi puolitoistakertaiseksi riippumatta siitä, kumpi vanhemmista tupakoi. Perherakenne oli yhteydessä nuorten päivittäiseen tupakointiin siten, että riski tupakointiin kasvoi, jos nuoren perhe oli jokin muu kuin isän ja äidin muodostama ydinperhe. Runsaat, yli 17 euron viikoittaiset käyttövarat lisäsivät poikien tupakoinnin todennäköisyyttä hieman tyttöjä enemmän. Ristiintaulukointi osoitti, että runsaat viikoittaiset käyttövarat lisäsivät eniten ammattiin opiskelevien poikien tupakointia.

Humalajuominen ja raittius lukiolaisilla ja ammattiin opiskelevilla

Humalajuominen oli selvästi yleisempää ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla kuin lukiolaisilla (taulukko 2). Poikien kuukausittain toistuva humalajuominen oli tyttöjen humalajuomista yleisempää sekä lukiossa että ammatillisessa oppilaitoksessa. Ammattiin opiskelevista pojista 44 prosenttia ja tytöistä 41 prosenttia ilmoitti juovansa itsensä humalaan vähintään 1–2 kertaa kuukaudessa. Lukiossa vastaavat osuudet olivat 21 prosenttia pojista ja 19 prosenttia tytöistä. Huomattavaa oli, että ammattiin opiskelevien tyttöjen humalajuominen oli selvästi yleisempää kuin lukiolaispoikien. Kun tarkasteltiin viikoittaista humalajuomista, erot lukiolaisten ja am-

Taulukko 2. Lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden päivittäinen tupakointi, humalajuominen ja raittius Kouluterveyskyselyn aineistossa vuonna 2008

	Lukio								Ammatillinen oppilaitos							
	1. vuoden opiskelija				2. vuoden opiskelija				1. vuoden opiskelija				2. vuoden opiskelija			
	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö		
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n		
Tupakoi päivittäin	10	286	12	454	13	320	14	478	36	640	41	680	44	510	42	385
Juo humalaan 1–2 krt kuukaudessa	26	734	23	916	37	944	28	949	39	702	38	641	48	580	44	407
Ei käytä ollenkaan alkoholia	26	755	23	910	15	390	16	520	18	324	14	240	12	148	10	93

mattiin opiskelevien välillä sekä sukupuolten välillä säilyivät. Kerran viikossa tai useammin humaltui neljä prosenttia lukiolaisista ja 12 prosenttia ammattiin opiskelevista. Humalajuominen oli selvästi yleisempää toisen vuoden opiskelijoilla kuin ensimmäisen vuoden opiskelijoilla sekä lukiossa että ammatillisissa oppilaitoksissa.

Logistisessa regressioanalyysissa perheeseen liittyvistä muuttujista vanhempien tieto lastensa viikonloppuiltojen viettopaikasta oli vahvimmin yhteydessä nuorten kuukausittaiseen humalajuomiseen (taulukko 4). Jos vanhemmat eivät tiedeneet, missä lapsi vietti viikonloppuiltansa, riski humalajuomiseen oli tytöillä yli kolminkertainen ja pojilla 2,5-kertainen. Myös runsaat viikoittaiset käyttövarat kasvattivat humalajuomisen riskiä,

pojilla 1,6-kertaiseksi ja tytöillä hieman vähemmän. Ristiintaulukointi osoitti, että yli 17 euron viikoittaiset käyttövarat lisäsivät enemmän lukio-
laisten kuin ammattiin opiskelevien humalajuomisen todennäköisyyttä.

Muista perheeseen liittyvistä muuttujista vanhempien, erityisesti äidin tupakointi ja pojilla myös muu kuin ydinperhe perherakenteena lisäsivät humalajuomisen todennäköisyyttä logistisen mallin mukaan. Sen sijaan humalajuomisen todennäköisyyttä vähensi vanhempien työttömyys tai pakkoloma. Tämä oli nähtävissä vain tyttöjen kohdalla.

Opiskeluun liittyvistä tekijöistä humalajuomiseen oli vahvimmin yhteydessä opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa, joka lisäsi humalajuomisen

Taulukko 3. Perheeseen ja opiskeluun liittyvien muuttujien yhteys (odds ratio) nuorten päivittäiseen tupakointiin

Päivittäinen tupakointi	Pojat			Tytöt		
	OR	(95 % CI)	p	OR	(95 % CI)	p
Perheeseen liittyvät muuttujat						
toisen vanhemman koulutus korkeintaan 12 vuotta	1,16	(1,15–1,16)	0,059 ns	0,93	(0,93–0,94)	0,298ns
äiti tupakoi nykyisin	1,54	(1,54–1,55)	<0,001***	1,91	(1,91–1,92)	<0,001***
isä tupakoi nykyisin	1,52	(1,51–1,53)	<0,001***	1,52	(1,51–1,52)	<0,001***
perherakenteena jokin muu kuin ydinperhe	1,35	(1,35–1,36)	<0,001***	1,31	(1,30–1,31)	<0,001***
nuorella käytössä yli 17 € viikoittaiset käyttövarat	1,68	(1,67–1,69)	<0,001***	1,36	(1,36–1,37)	<0,001***
keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa		(1,35–1,37)	0,007**	1,19	(1,19–1,2)	0,076ns
vähintään toinen vanhemmista ollut työttömänä vuoden aikana	1,03	(1,02–1,03)	0,714ns	1,00	(0,99–1,00)	0,965ns
vanhemmilla ei ole tietoa nuoren viikonloppuiltojen vietto-paikasta	1,9	(1,89–1,92)	<0,001***	1,88	(1,87–1,89)	<0,001***
Opiskeluun liittyvät muuttujat						
opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa	3,05	(3,04–3,07)	<0,001***	3,28	(3,27–3,30)	<0,001***
on 2. vuoden opiskelija	1,22	(1,22–1,23)	0,003**	1,13	(1,13–1,14)	0,042*
tupakointi on sallittu oppilaitoksen alueella	1,62	(1,62–1,63)	<0,001***	1,24	(1,23–1,25)	0,005**
tupakointia oppilaitoksessa ei valvota	0,66	(0,66–0,66)	<0,001***	0,64	(0,638–0,643)	<0,001***
oppilaitoksen henkilökunta tupakoi näkyvästi	1,64	(1,63–1,64)	<0,001***	1,49	(1,48–1,49)	<0,001***
kokee koulun työolimpiirissä ongelmia	1,48	(1,47–1,49)	<0,001***	1,16	(1,16–1,17)	0,056ns
ei saa apua koulunkäynnin vaikeuksiin kotoa eikä koulusta	1,07	(1,06–1,07)	0,603ns	1,21	(1,2–1,22)	0,075ns
avun puutetta muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa	1,07	(1,07–1,08)	0,55ns	1,11	(1,1–1,12)	0,307ns

Taulukko 4. Perheeseen ja opiskeluun liittyvien muuttujien yhteys (odds ratio) nuorten vähintään 1–2 kertaa kuukaudessa tapahtuvaan humalajuomiseen

Humalajuominen	Pojat			Tytöt		
	OR	(95 % CI)	p	OR	(95 % CI)	p
Perheeseen liittyvät muuttujat						
toisen vanhemman koulutus korkeintaan 12 vuotta	0,89	(0,88–0,89)	0,08ns	0,96	(0,96–0,97)	0,543ns
äiti tupakoi nykyisin	1,25	(1,25–1,26)	0,001**	1,44	(1,43–1,45)	<0,001***
isä tupakoi nykyisin	1,15	(1,15–1,16)	0,028*	1,14	(1,14–1,15)	0,025*
perherakenteena jokin muu kuin ydinperhe	1,22	(1,21–1,22)	0,002**	1,1	(1,1–1,11)	0,103ns
nuorella käytössä yli 17 € viikoittaiset käyttövarat	1,62	(1,62–1,63)	<0,001***	1,36	(1,35–1,36)	<0,001***
keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa	1,1	(1,09–1,11)	0,339ns	0,96	(0,95–0,96)	0,623ns
vähintään toinen vanhemmista ollut työttömänä vuoden aikana	0,98	(0,97–0,98)	0,709ns	0,77	(0,77–0,78)	<0,001***
vanhemmilla ei ole tietoa nuoren viikonloppuiltojen viettoaikasta	2,5	(2,49–2,50)	<0,001***	3,30	(3,30–3,32)	<0,001***
Opiskeluun liittyvät muuttujat						
opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa	1,5	(1,49–1,51)	<0,001***	1,68	(1,67–1,68)	<0,001***
on 2. vuoden opiskelija	1,55	(1,55–1,56)	<0,001***	1,3	(1,295–1,304)	<0,001***
kokee koulun työilmiirissä ongelmia	1,17	(1,16–1,12)	0,053ns	1,06	(1,06–1,07)	0,401ns
ei saa apua koulunkäynnin vaikeuksiin kotoa eikä koulusta	1,24	(1,23–1,25)	0,031*	1,17	(1,17–1,18)	0,081ns
avun puutetta muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa	0,98	(0,97–0,99)	0,828ns	0,93	(0,93–0,94)	0,44ns

riskiä yli puolitoistakertaiseksi. Pojilla humalajuomisen riskiä lisäsi myös kokemus siitä, ettei saa apua koulunkäynnin ongelmiin kotoa eikä koulusta.

Raittius oli yleisempää lukiolaisilla kuin ammattiin opiskelevilla (taulukko 2). Lukiolaisista 20 prosenttia ilmoitti olevansa raittiita, tytöt hieman poikia yleisemmin. Ammattiin opiskelevista tytöistä 12 prosenttia ja pojista 15 prosenttia ilmoitti, ettei käytä alkoholia. Raittius oli selvästi yleisempää ensimmäisen vuoden opiskelijoilla sekä ammatillisissa oppilaitoksissa että lukioissa.

Nuorten raittiuteen olivat käänteisesti yhteydessä monet niistä tekijöistä, jotka olivat yhteydessä nuorten humalajuomiseen (taulukko 5). Vanhempien tietämys nuoren viikonloppuiltojen viettoaikasta lisäsi raittiuden todennäköisyyttä tytöillä seitsemänkertaisesti ja pojilla lähes viisinkertaisesti. Ristiintaulukoinneissa oli havaittavissa, että vanhempien tieto nuorten viikonloppuiltojen viettoaikasta lisäsi enemmän ensimmäisen kuin toisen vuoden opiskelijoiden raittiuden todennäköi-

syyttä sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Eniten sillä oli vaikutusta lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoiden alkoholin käyttöön.

Perheeseen liittyvistä muuttujista äidin tupakoimattomuus oli yhteydessä nuoren raittiuteen vahvemmin kuin isän. Äidin tupakoimattomuus lisäsi sekä tyttöjen että poikien raittiuden todennäköisyyttä lähes kaksinkertaisesti. Ydinperhe perherakenteena oli myönteisessä yhteydessä vain tyttöjen raittiuteen. Sen sijaan vanhempien työttömyys oli myönteisessä yhteydessä raittiuteen sekä pojilla että tytöillä. Myös nuoren alle 17 euron viikoittaiset käyttövarat lisäsivät raittiuden todennäköisyyttä. Ristiintaulukoinneissa viikoittaisten käyttövarojen yhteys raittiuteen oli hieman suurempi lukiolaisilla kuin ammattiin opiskelevilla.

Logistisessa mallissa opiskeluun liittyvistä tekijöistä raittiuteen oli yhteydessä vain opiskelu lukiossa, joka lisäsi raittiuden todennäköisyyttä työllä hieman enemmän kuin pojilla.

Taulukko 5. Perheeseen ja opiskeluun liittyvien muuttujien yhteys (odds ratio) nuorten raittiuteen

Raittius	Pojat			Tytöt		
	OR	(95 % CI)	p	OR	(95 % CI)	p
Perheeseen liittyvät muuttajat						
toisen vanhemman koulutus yli 12 vuotta	0,81	(0,81–0,82)	0,014*	0,87	(0,86–0,87)	0,057ns
äiti ei tupakoi nykyisin	1,73	(1,72–1,74)	<0,001***	1,69	(1,68–1,70)	<0,001***
isä ei tupakoi nykyisin	1,19	(1,18–1,19)	0,046*	1,21	(1,20–1,21)	0,016*
perherakenteena ydinperhe	1,12	(1,11–1,12)	0,181ns	1,32	(1,31–1,33)	<0,001***
käytössä korkeintaan 17 € viikoittaiset käyttövarat	1,64	(1,64–1,65)	<0,001***	1,64	(1,63–1,65)	<0,001***
ei keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa	0,87	(0,86–0,88)	0,273ns	0,84	(0,84–0,85)	0,149ns
vanhemmat eivät ole olleet työttömänä vuoden aikana	0,81	(0,805–0,814)	0,009**	0,80	(0,797–0,804)	0,003**
vanhemmat tietävät yleensä nuoren viikonloppuiltojen viettopaikan	4,55	(4,52–4,57)	<0,001***	6,88	(6,84–6,92)	<0,001***
Opiskeluun liittyvät muuttajat						
opiskelee lukiossa	1,26	(1,25–1,26)	0,003**	1,44	(1,43–1,45)	<0,001***
on 1. vuoden opiskelija	1,82	(1,81–1,83)	<0,001***	1,64	(1,64–1,65)	<0,001***
ei koe koulun työilma-asiassa ongelmia	0,86	(0,86–0,87)	0,144ns	1,02	(1,02–1,03)	0,795ns
kokee saavansa apua koulunkäynnin vaikeuksiin kotoa ja koulusta	1,1	(1,09–1,11)	0,488ns	1,18	(1,17–1,19)	0,17ns
kokee saavansa apua muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa	1,07	(1,07–1,08)	0,592ns	0,82	(0,82–0,83)	0,092ns

Pohdintoja

Kouluterveyskyselyn tuoreeseen aineistoon pohjautuva lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien tupakoinnin ja alkoholin käytön tarkempi tarkastelu vahvisti aiempia havaintoja (mm. SAKKI 2005; Hagquist 2006; Pietikäinen & al. 2008) eri koulutusaloille hakeutuvien nuorten päihteiden käytön erilaisuudesta. Tuloksista oli havaittavissa, että syyt päihteiden käytön erilaisuudelle ovat hyvin moninaisia. Ne näyttäisivät liittyvän osin perhetaustaan ja osin opiskelupaikkaan ja siellä vallitsevaan kulttuuriin. Nuorten päihteiden käyttötottumuksiin vaikuttaa merkittävästi myös kaveripiiri (Pietilä 1999; Huurre & al. 2003). Sen yhteyttä ei kuitenkaan selvitetty tässä tutkimuksessa.

Päihteiden käyttö sidoksissa koulutusvalintaan

Analysoitaessa erilaisten opiskeluun liittyvien taustatekijöiden yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön oli havaittavissa, että opiskelu ammatil-

lisessa oppilaitoksessa kasvatti nuorten päivittäisen tupakoinnin ja humalajuomisen riskiä ja vähensi raittiuden todennäköisyyttä. Tämä herätti kysymyksen siitä, voiko opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa edistää nuorten päihteidenkäyttöä vai onko kyseessä enemmän opiskelija-aineiksen valikoituminen, jolloin perheeseen liittyvien taustatekijöiden osuus painottuu mahdollisesti opiskelupaikkaa enemmän.

Ammatillisissa oppilaitoksissa suhtautuminen päihteiden käyttöön näyttäisi olevan myönteisempää kuin lukioissa, jos tarkastellaan tupakointikieltoja ja henkilökunnan näkyvää tupakointia. Tupakointi oli kielletty huomattavasti yleisemmin lukioissa kuin ammatillisissa oppilaitoksissa, ja myös henkilökunnan näkyvä tupakointi oli lukioissa selvästi harvinaisempaa. Tupakoinnin valvonta oli sen sijaan lähes yhtä harvinaista molemmissa oppilaitoksissa. Tulosten mukaan oppilaitoksen myönteinen suhtautuminen tupakointia kohtaan lisäsi nuorten tupakointia. Tästä poikkeava ja hieman yllättäväkin havainto oli, et-

tä tupakoinnin todennäköisyyttä lisäsi myös tupakoinnin valvonta, joka puolestaan kertoo oppilaitosten kielteisestä suhtautumisesta.

Valvonnan yhteyttä tupakointiin tulee selvittää tulevaisuudessa tarkemmin. Tulos saattaa johduttaa siitä, että oppilaitoksen alueella tupakoivat nuoret ovat yleisemmin törmänneet tupakoinnin valvontaan ja ovat siten tietoisempia valvonnasta kuin tupakoimattomat ikätoverinsa. Tällöin tupakoivat todennäköisesti myös ilmoittavat Kouluterveyskyselyyn vastatessaan tupakoimattomia yleisemmin, että tupakointia valvotaan oppilaitoksessa. Kysymyksessä voi olla myös satunnainen tai löyhä tupakoinnin valvonta, joka pahimmillaan lisää oppilaitoksessa tupakointia. ”Läpi sormien” tapahtuva tupakoinnin valvonta hämentää nuoria, ja he voivat kokea, että tupakointi oppilaitoksessa on sallittu kielloista huolimatta (Huhtala & al. 1999; Laivisto 2008).

Oppilaitosten on todettu olevan keskeinen tupakointitottumusten välittäjä (Huhtala & al. 1999), jolloin oppilaitosten suhtautuminen tupakointiin on erittäin merkityksellistä nuorten tupakointitottumusten kannalta. Savuttomien sairaanhoitopiirien innostavasta esimerkistä lähtenyt savuttomien kuntien ja työpaikkojen toimintakulttuuri on leviämässä nyt myös oppilaitoksiin. Tällä hetkellä etsitään hyviä käytäntöjä ja sopivia toimintamalleja savuttomien oppilaitosten saavuttamiseksi (Luhta & Vainionpää 2009). Pohjan työlle tarjoaa tupakkalaki (Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 1976/693, muutossäädös 2006/700), jossa todetaan, että tupakointi oppilaitosten sisätiloissa ja niiden pääasiassa kahdeksaatoista vuotta nuoremmille tarkoitetuilla ulkoalueilla on kielletty.

Mielenkiintoinen havainto, joka tutkimuksessa tuli esiin tarkasteltaessa opiskeluun liittyvien tekijöiden yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön oli, että opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa oli yhteydessä sekä tyttöjen että poikien päihteiden käyttöön, mutta muut esiin nousseet tekijät olivat yhteydessä vain poikien päihteiden käyttöön. Huonoksi koettu oppilaitoksen ilmapiiri lisäsi poikien päivittäisen tupakoinnin todennäköisyyttä ja kokemus siitä, ettei saa apua opiskeluun liittyvissä ongelmissa, lisäsi humalajuomisen todennäköisyyttä, tosin vain hieman. Tulos peilaa toisaalta sekä aiempia päihteidenkäytön ja opiskeluvaikeuksien yhteyttä osoittavia tuloksia (mm. Luopa & al. 2004) ja toisaalta tuloksia nuorten pahoinvoinnin yleisestä kasautumisesta pojille.

Tytöistä poiketen poikien elämässä on todettu ilmenevän jo varhain erityyppisiä ongelmia, muun muassa huonoa kouluviihtyvyyttä ja koulutuksen keskeyttämistä, joihin pojat vastaavat tyttöjä puutteellisemmilla elämänhallinnan keinoilla. (Gissler & al. 2006.)

Perhe voi suojata päihteiden käytöltä tai lisätä riskiä

Tutkimuksessa **perherakenne** oli yhteydessä nuorten päivittäiseen tupakointiin, humalajuomiseen ja raittiuteen. Ydinperhe perherakenteena lisäsi raittiuden todennäköisyyttä ja vähensi päivittäisen tupakoinnin ja humalajuomisen riskiä, mikä on havaittu myös muissa kotimaisissa ja ulkomaisissa tutkimuksissa (mm. Karvonen & al. 2002). Ydinperheen yhteys päihteiden käyttöön vaihteli tytöillä ja pojilla. Ydinperhe vähensi päivittäisen tupakoinnin riskiä molemmilla sukupuolilla, humalajuomisen riskiä se vähensi vain pojilla, ja raittiuden todennäköisyyttä se lisäsi vain tytöillä.

Perherakenteen yhteys nuoren terveyskäyttämiseen ei ole suora. Perherakenne vaikuttaa useimmiten perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta perheen kokemaan kiinteyteen. Muissa kuin ydinperheissä asuvien kokema perheenjäsenten välinen kiinteyttä saattaa olla vähäisempää, jolloin nuoren kohdalla perheen ulkopuolisten viiteryhmien, kuten kaveripiirin, merkitys korostuu. Tällöin myös terveyttä vaarantavan elämäntyylin omaksuminen ulkopuoliselta viiteryhmältä voi olla todennäköisempää. (Korpela 2000.)

Kouluterveyskyselyn aineistossa muissa kuin ydinperheissä asuvien tyttöjen ja poikien vanhemmat tiesivät hieman heikommin lastensa viikonloppuiltojen viettopaikan kuin ydinperheissä asuvien lasten vanhemmat. Pojilla, joiden perherakenteena oli jokin muu kuin ydinperhe, oli myös hieman enemmän keskusteluvaikeuksia vanhempiansa kanssa kuin ydinperheessä asuvilla ikätovereillaan. Vanhempien voi olla vaikeampi valvoa nuoren tekemisiä ja kaveripiiriä silloin, kun kasvatusta ja valvontavastuu on jaettu kahden erillisen perheen kesken. Tällöin myös keskusteleminen nuoren kanssa voi olla vaikeampaa tai jäädä vähemmälle, jolloin erilaisten konfliktien mahdollisuus kasvaa.

Perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen merkitys päihteiden käytön suhteen tulee esiin myös Kouluterveyskyselyn aineistossa, jonka mukaan

keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja vanhempien tietämättömyys nuorten viikonloppuiltojen viettopaikasta lisäsivät nuorten päihteiden käytön riskiä. Keskusteluvaikeudet olivat yhteydessä poikien päivittäiseen tupakointiin ja vanhempien tietämättömyys viikonloppuiltojen viettopaikasta sekä tyttöjen että poikien tupakointiin ja alkoholinkäyttöön. Aiemmin tehdyssä Salme Ahlströmin ja kumppaneiden (1996) tutkimuksessa todettiin, että määrällisesti paljon ja usein päihteitä käyttävien nuorten välit vanhempiin olivat huonommat kuin muilla nuorilla.

Perheen taloudellinen tilanne oli yhteydessä päihteiden käyttöön, jos asiaa tarkastellaan nuoren viikoittaisten käyttövarojen kautta. Päivittäinen tupakointi ja humalajuominen olivat todennäköisempiä, jos käytössä oli yli 17 euron viikoittaiset käyttövarat. Tämä on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (mm. Rahkonen 1994; Luopa & al. 2004). Toisaalta nuoren käytettävissä olevat varat eivät välttämättä kuvasta perheen taloudellista asemaa, sillä nuori saattaa itse ansaita käyttövaransa tekemällä töitä opiskelujen ohella. Itse ansaitut rahat voi olla helpompi käyttää omiin mieltekoihin kuin vanhemmilta saadut rahat.

Perheen taloudellista tilannetta kuvaa myös vanhempien työtilanne. Vanhempien työttömyydellä ei ollut yhteyttä nuorten päivittäiseen tupakointiin, mutta nuorten alkoholinkäyttöön se oli yhteydessä. Työttömyys vähensi nuorten humalajuomisen riskiä ja lisäsi raittiuden todennäköisyyttä. Tätä saattavat selittää osin nuorten käytössä olevat varat. Kouluterveyskyselyn aineistossa työttömien vanhempien lapsilla oli jonkin verran pienemmät viikoittaiset käyttövarat kuin työssä käyvien vanhempien lapsilla, joten rahaa myös alkoholin ostoon on vähemmän. Kyselyn tuloksista ei löytynyt sen sijaan tukea ajatukselle, että työttömät vanhemmat pystyisivät paremmin valvomaan lapsiaan tai että heidän olisi helpompi keskustella lastensa kanssa, mikä vähentäisi nuorten alkoholin käyttöä. Tulokset olivat päinvastaisia, työttömät vanhemmat tiesivät huonommin lastensa viikonloppuiltojen viettopaikan, ja työttömien vanhempien lapsilla oli myös useammin keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa.

Vanhempien koulutuksen yhteys nuorten päihteiden käyttöön oli vähäinen. Lyhyempi, alle 12 vuotta kestänyt koulutus oli yhteydessä vain poikien raittiuteen vähentäen sen todennäköisyyttä. Tehdyn analyysin perusteella vanhempien koulu-

tustaustan ei siis voida todeta olevan yhteydessä yleisesti nuorten päihteiden käyttöön. Curt Hagquist (2006) totesi saatuaan tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia, ettei vanhempien koulutustaustalla ole yleensä yhteyttä nuorten terveyskäyttäytymiseen. Hänen tutkimuksessaan vanhempien lyhyempi koulutus oli pojilla yhteydessä vain nuuskan käyttöön ja tytöillä tupakointiin ja fyysiseen aktiivisuuteen; humalajuomiseen vanhempien koulutustaustalla ei ollut yhteyttä. Vanhempien koulutuksen yhteydestä nuorten päihteiden käyttöön on saatu myös päinvastaisia tuloksia esimerkiksi vuosina 1997 ja 2003 toteutetuissa ESPAD-tutkimuksissa (Ahlström & al. 2004) sekä Toni Lintosen ja kumppaneiden (2003) 14-vuotiaiden tyttöjen humalajuomista koskeissa tutkimuksissa.

Kodin suhtautuminen päihteidenkäyttöön on merkittävä tekijä nuorten päihteiden käytön kannalta. Tässä tutkimuksessa asiaa pystyttiin tarkastelemaan vain vanhempien tupakoinnin kautta, muita vanhempien päihteiden käyttöä tai vanhempien suhtautumista koskevia kysymyksiä ei Kouluterveyskyselyssä kartoitettu. Vanhempien tupakointi oli yhteydessä sekä nuorten päivittäiseen tupakointiin että alkoholin käyttöön. Myös aiemmissa tutkimuksissa nuorten tupakoinnin aloittamisen ja tavan jatkumisen on nähty olevan vahvasti yhteydessä vanhempien tupakointiin. Todennäköisyyden on todettu olevan suurin, jos molemmat vanhemmista tupakoivat. Myös tupakoinnin lopettaneiden vanhempien on todettu lisäävän nuorten riskiä tupakointiin. Tämän on ajateltu johtuvan vanhempien myönteisemmästä suhtautumisesta tupakointia kohtaan. (Rainio & al. 2006; Rainio & al. 2008.) Vanhempien välinpitämättömän suhtautumisen tupakointiin onkin todettu ennustavan hyvin nuorten tupakointia (esim. Ahlström & al. 2002). Kielteisen asennoitumisen, joka näkyy muun muassa kodin tupakointikieltoina, on puolestaan todettu vähentävän nuorten tupakointia myös silloin kun molemmat vanhemmat tupakoivat (Rainio & Rimpelä 2008).

Vanhempien tupakointi näyttäisi myös ohjaavan lapsen ystäväpiiriin valintaa siten, että tupakoivien vanhempien lapset hakeutuvat useammin ystäväpiiriin, jossa tupakoidaan. Vanhempien tupakoinnin ohella sisarusten ja ystävien tupakoinnin on todettu olevan voimakkaassa yhteydessä nuorten tupakointiin, riippumatta siitä tupakoivatko vanhemmat vai eivät. On myös todettu,

että mitä useampia tupakoivia roolimalleja lapsen lähiympäristössä on, sitä todennäköisempää on, että myös lapsi alkaa tupakoida. (Rainio & al. 2006.)

Perhe näyttäisi olevan nuoren elämässä suojaava tekijä, mutta toisaalta myös riskitekijä (Meltaus & Pietilä 1998). Nuoren päihteiden käytön osalta kysymys näyttää olevan huomattavasti kompleksisemmista yhteyksistä kuin vain yksinkertaisten perherakenteesta, vanhempien koulutuksesta tai perheen taloudellisesta tilanteesta.

Lopuksi

Tutkimuksessa nousi esiin useita nuorten päihteiden käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä. Tarkasteltaessa näitä riskitekijöitä suhteessa lukiolaisiin ja ammattiin opiskeleviin, oli nähtävissä, että riskitekijät olivat yleisempiä ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijat opiskelivat yleisemmin ympäristössä, jossa suhtautuminen päihteiden käyttöön (tupakointiin) oli myönteisempää. Heillä oli lukiolaisia runsaammat viikoittaiset käyttövarat, ja heidän vanhempansa tupakoivat huomattavasti lukiolaisten vanhempia yleisemmin. Ammattiin opiskelevilla oli myös perherakenteenaan ydinperhe selvästi harvemmin kuin lukiolaisilla (64 % vs. 79 %). Tytöistä useampi kuin joka neljäs ja pojista noin joka kuudes ilmoitti asuvansa muualla kuin vanhempiansa tai muun huolta-

TIIVISTELMÄ

Riikka Puusniekka & Jukka Jokela: Riski päihteiden käyttöön suurempi ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla

Artikkelissa tarkastellaan keskeisiä terveyseroihin vaikuttavia elintapoja, tupakointia ja alkoholinkäyttöä eri koulutusvalinnan tehneiden nuorten osalta. Tarkastelun kohteena ovat lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Tavoitteena on selvittää perheeseen ja oppilaitokseen liittyvien taustatekijöiden yhteyttä nuorten päivittäiseen tupakointiin, toistuvaan humalajuomiseen ja raittiuteen. Artikkelin aineistona käytetään huhtikuussa 2008 pääkaupunkiseudun ja Lapin läänin lukioista sekä ammatillisista oppilaitoksista kerättyä Kouluterveyskyselyyn aineistoa.

Lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien tupakoinnin ja alkoholin käytön tarkastelu osoitti, että eri koulutusaloille hakeutuvien nuorten päihteiden käyttö on hyvin erilaista. Sekä päivittäinen tupakointi että säännöllinen humalajuominen olivat yleisempiä ja raittius harvinaisempaa ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla. Eroja oli nähtävissä myös oppilaitosten välillä. Suhtautu-

jan luona, mistä saattaa osin johtua myös vanhempien heikompi tietämys nuorten viikonloppuiltojen viettopaikasta. Asuminen muualla kuin vanhempien kanssa saattaa korostaa perheen ulkopuolisen viiteryhmän merkitystä terveyskäyttäytymisen omaksumisessa.

Tutkimuksen perusteella voi todeta, että nuorten päihteiden käytön taustalla olevat tekijät ovat hyvin moninaisia ja ne liittyvät vahvasti sekä perhetaustaan että koulutusvalintaan (vrt. Hagquist 2006). Perheeseen ja opiskeluun liittyvistä analyyseistä oli löydettävissä yhteisiä, samankaltaisia tekijöitä, jotka lisäsivät nuorten päihteiden käytön riskiä. Tällaisia olivat aikuisten päihdemyönteiset asenteet ja aikuisten näyttämä päihdemyönteinen esimerkki sekä päihteiden käyttöä koskevien kieltojen ja rajoitteiden puuttuminen. On hyvä tiedostaa, että nämä päihteiden käytön riskiä lisäävät tekijät ovat samalla myös tekijöitä, joihin puuttumalla on mahdollisuus tukea nuorten päihteettömyyttä.

Kouluterveyskysely tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tarkastella kuntakohtaisesti eri koulutusvalinnan tehneiden nuorten hyvinvointia. Tutkimustiedon pohjalta resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen on helpompaa, ja terveyseroja synnyttäviin haitallisiin tottumuksiin pystytään puuttumaan tehokkaasti ennen kuin tottumuksista tulee pysyviä.

minen päihteiden käyttöön oli myönteisempää ammatillisissa oppilaitoksissa kuin lukioissa, jos asiaa tarkastellaan tupakointikieltojen ja henkilökunnan näkyvän tupakoinnin osalta. Tupakointi oli kielletty huomattavasti yleisemmin lukioissa kuin ammatillisissa oppilaitoksissa ja henkilökunnan näkyvä tupakointi oli lukioissa selvästi harvinaisempaa. Tupakoinnin valvonta oli sen sijaan lähes yhtä harvinaista molemmissa oppilaitoksissa.

Perheeseen ja oppilaitokseen liittyvien taustatekijöiden yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön selvitettiin logististen regressioanalyysien avulla. Oppilaitokseen liittyvistä tekijöistä opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa kasvatti nuorten päivittäisen tupakoinnin ja humalajuomisen riskiä ja vähensi raittiuden todennäköisyyttä. Päivittäistä tupakointia lisäsivät myös oppilaitoksen henkilökunnan näkyvä tupakointi ja tupakointikieltojen puute. Hieman yllättäen myös tupakoinnin valvonta lisäsi tupakoinnin todennäköisyyttä. Tytöistä poiketen pojilla tupakoinnin riski kasvoi, jos he kokivat oppilaitoksen ilmapiirin huonoksi. Humalajuomisen riskiä heillä puolestaan kasvatti kokemus siitä, etteivät saa apua opiskeluun liittyvissä ongelmissa.

Perheeseen liittyvistä tekijöistä oli löydettävissä useita päihteiden käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä. Tällaisia olivat perherakenne, perheen taloudellinen tilanne ja vanhempien oma päihteidenkäyttö ja sen kautta vanhempien asenteet päihteiden käyttöä kohtaan. Vanhempien koulutuksen yhteys nuorten päihteiden käyttöön oli sen sijaan vähäinen. Perheen osalta kysymys näyttäisi kuitenkin olevan monimutkaisemmista yhteyksistä kuin yksinkertaista perherakenteesta, vanhempien koulutuksesta tai perheen taloudellisesta tilanteesta.

Tutkimustulosten perusteella ammattiin opiskelevilla oli enemmän päihteiden käyttöön yhteydessä olevia riskitekijöitä kuin lukiolaisilla. Ammattiin opiskelevat opiskelivat yleisemmin ympäristössä, jossa suhtautuminen päihteiden käyttöön (tupakointiin) oli myön-

teisempää. Ammattiin opiskelevilla oli perherakenteena ydinperhe selvästi harvemmin kuin lukiolaisilla ja heidän vanhempansa tiesivät nuorten viikonloppuiltojen viettopaikan harvemmin. Ammattiin opiskelevilla oli myös käytössään enemmän rahaa kuin lukiolaisilla, ja heidän vanhempansa tupakoivat huomattavasti lukiolaisten vanhempia yleisemmin.

Aikuisten päihdemyönteiset asenteet, aikuisten näyttämä päihdemyönteinen esimerkki sekä päihteiden käyttöä koskevien kieltojen ja rajoitteiden puuttuminen olivat keskeisiä päihteiden käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä, jotka tulivat esiin sekä perheeseen ja opiskelupaikkaan liittyvissä analyysissä. Näihin puuttumalla on hyvin todennäköisesti mahdollisuus myös vähentää nuorten päihteiden käyttöä.

KIRJALLISUUS

AHLSTRÖM, SALME & METSO, LEENA & HAAVISTO, KARI & TUOVINEN, EEVA-LIISA: Nuorten päihdekäyttäjien muotokuvia. Päihdenuoretko yhtenäinen ryhmä. *Alkoholipolitiikka* 61 (1996): 6, 431–445

AHLSTRÖM, SALME & METSO, LEENA & TUOVINEN, EEVA-LIISA: Mikä lisää nuoren riskiä tupakoida, humaltua ja kokeilla marihuanaa? *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (2002): 5, 423–429

AHLSTRÖM, SALME & METSO, LEENA & TUOVINEN, EEVA-LIISA: Suomalaisnuorten päihteiden käyttö 1999 ja 2003. ESPAD-tutkimuksen taulukkoraportti. Aiheita 32/2004. Helsinki: Stakes, 2004

GISSLER, MIKA & PUHAKKA, TIINA & VUORI, MIKA & KARVONEN, SAKARI: Poikien ja tyttöjen hyvinvointi ja terveys tilastoina. Teoksessa: Karvonen, Sakari (toim.): *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*. Helsinki: Stakes, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta, 2006

HAGQUIST, CURT: Health inequalities among adolescents – the impact of academic orientation and parents' education. *European Journal of Public Health* 17 (2006): 1, 21–26

HUHTALA, HEINI & RIMPELÄ, ARJA & KARVONEN, SAKARI & RIMPELÄ, MATTI & VIKAT, ANDRES: Adolescent tobacco use: practice and context 20 years apart. Teoksessa: Tudor-Smith, Chris (toim.): *Working together for better health. Tackling Tobacco*. Cardiff: Health Promotion Wales, 1999

HUURRE, TAINA & RAHKONEN, OSSI & ARO, HILLEVI: Terveystilan ja terveystyötymisen sosioekonomiset erot nuoruudesta aikuisuuteen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 40 (2003): 3, 154–162

KARVONEN, SAKARI & RIMPELÄ, ARJA & HELAKORPI, SATU & RIMPELÄ, MATTI: Nuorten tupakointia selittävät maakunnalliset tekijät. *Suomen lääkirilehti* (2002): 8, 911–916

KORPELA, KAIJA: Perhe nuoren terveysvalintojen tukena. Perhetyypin ja vanhempien sosiaalisen tuen yhteyksiä 7.- ja 9.-luokkalaisten tupakointiin, alkoholin käyttöön ja humalakokemuksiin. WHO-

Koululaistutkimus. Terveyskasvatuksen pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2000

LAHELMA, EERO & KOSKINEN, SEppo: Suomalaisten suuret sosioekonomiset terveyserot – haaste terveys- ja yhteiskuntapolitiikalle. Teoksessa: Kangas, Ilka & Keskimäki, Ilmo & Koskinen, Seppo & Manderbacka, Kristiina & Lahelma, Eero & Prättälä, Ritva & Sihto, Marita (toim.): *Kohti terveyden tasa-arvoa*. Helsinki: Edita, 2002

LAIVISTO, VIRVE: Ammattikouluista nousee savu. Esitys Miten lapsemme ja nuoremme voivat -seminaarissa Helsingissä 25.9.2008

LAKI TOIMENPITEISTÄ TUPAKOINNIN VÄHENTÄMISEKSI 1976/693, muutossäädös 2006/700. Internetsivuilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1976/19760693>. Viitattu 14.5.2008

LINTONEN, TOMI & RIMPELÄ, MATTI & VIKAT, ANDRES & RIMPELÄ, ARJA: The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. *Health Education Research: Theory and Practice* 15 (2000): 3, 261–269

LUHTA, REETTA-MAIJA & VAINIONPÄÄ, SINIKKA: Tavoitteena savuton oppilaitos -opas. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, terveyden edistämisen toimintayksikkö. Julkaisematon käsikirjoitus, 2009

LUOPA, PAULIINA & RÄSÄNEN, MINNA & JOKELA, JUKKA: Missä mennään? Helsingiläisnuorten päihdekäyttätymisen suuntia 1996–2004. Helsinki: Stakes, 2004

MELTAUS, ARJA & PIETILÄ ANNA-MAIJA: Perheidentiteetti ja nuoren elämäntapavalinnat: interventiivinen haastattelumenetelmä perheen vahvuuksien arvioinnissa. *Hoitotiede* (1998): 10, 279–288

PALOSUO, HANNELE & KOSKINEN, SEppo & LAHELMA, EERO & PRÄTTÄLÄ, RITVA & SIHTO, MARITA & KESKIMÄKI, ILMO & OSTAMO, AINI & MARTELIN, TUIJA & TALALA, KIRSI & HYVÖNEN, ELISA & LINNAMÄKI, EILA: Yhteenvedo ja päätelmät. Teoksessa: Palosuo, Hannele & Koskinen, Seppo & Lahelma, Eero & Prättälä, Ritva & Martelin, Tuija & Ostamo, Aini & Keskimäki, Ilmo & Sihto, Marita & Talala, Kirsi & Hyvönen, Elisa & Linnanmäki, Eila (toim.): *Terveyden eriarvoisuus Suomessa*. Sosio-

- ekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2007
- PATJA, KRISTIINA: Tupakointi. Teoksessa: Koskinen, Seppo & Kestilä, Laura & Martelin, Tuija & Aroma, Arpo (toim.): Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005. Helsinki: Kansanterveyslaitos, 2005
- PIETIKÄINEN, MINNA & LUOPA, PAULIINA & SINKKONEN, ANNIKA & MARKKULA, JAANA & JOKELA, JUKKA & PUUSNIEKKA, RIIKKA: Kouluterveyskysely ammatillisissa oppilaitoksissa Kainuun maakunnassa ja Oulun seudulla. Raportteja 3/2008. Helsinki: Stakes, 2008
- PIETILÄ, ANNA-MAIJA: Perhe nuoren kontekstina: vanhempien ja nuoren väliset sosiaaliset suhteet ja vanhempien voimavarat. Teoksessa: Paunonen, Marita & Vehviläinen-Julkunen, Katri (toim.): Perhe hoitotyössä – teoria, tutkimus ja käytäntö. Helsinki: WSOY, 1999
- PITKÄNEN, TUULI & PULKKINEN, LEA: Onko alkoholin käytön alaikäraja tuulesta temmattu? Teoksessa: Heinonen, Jarmo & Alho, Hannu & Lindeman, Jukka & Raitasalo, Kirsimarja & Roine Risto (toim.): Tommi 2003. Alkoholi- ja huume tutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Alkoholi- ja huume tutkijain seura, 2003
- RAHKONEN, OSSI: Terveystila ja terveyskäyttäytyminen. Sukupuoli- ja sosiaaliluokkaerot nuorissa ikäryhmissä. Tutkimuksia 36. Helsinki: Stakes, 1994
- RAINIO, SUSANNA & RIMPELÄ, MATTI & RIMPELÄ, ARJA: Perheen merkitys lasten tupakoinnin alkamisessa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 46 (2006): 174-185
- RAINIO, SUSANNA & RIMPELÄ, ARJA: Home smoking bans in Finland and the association with child smoking. The European Journal of Public Health 18 (2008): 3, 306–311
- RAINIO, SUSANNA & RIMPELÄ, ARJA & LUUKKAALA, TIINA & RIMPELÄ, MATTI: Evolution of the association between parental and child smoking in Finland between 1977 and 2005. Preventive Medicine 46 (2008): 6, 565–571
- RIMPELÄ, MATTI & LUOPA, PAULIINA & RÄSÄNEN, MINNA & JOKELA, JUKKA: Nuorten hyvinvointi 1996–2005 – Eriytyvätkö hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kehityssuunnat? Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes, 2006
- SAKKI: Sairasta sakkia? Ammattiin opiskelevien hyvinvointi 2005. Helsinki: Suomeen ammattiin opiskelevien keskusliitto, 2005
- SIHTO, MARITA & PALOSUO, HANNELE & LINNANMÄKI, EILA: Sosioekonomisten terveyserojen kaventamisen ongelmia ja mahdollisuuksia Suomessa. Teoksessa: Palosuo, Hannele & Koskinen, Seppo & Lahelma, Eero & Prättälä, Ritva & Martelin, Tuija & Ostamo, Aini & Keskimäki, Ilmo & Sihto, Marita & Talala, Kirsi & Hyvönen, Elisa & Linnanmäki, Eila (toim.): Terveiden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2007.